

ІНСТРУКЦІЯ З КОРИСТУВАННЯ КНИЖКОЮ

На етапі свого зародження кінематограф мав інше ім'я — ілюзіон. З французької мови це слово перекладається як оманна або нарево і насправді влучно пояснює діяльність кіноробів. Вже майже 130 років вони створюють фокуси за допомогою рухомих картинок, віддзеркалюють історію людства та пророкують його майбутнє.

Фільми дійсно можуть розтягувати час та стискати простір. Вони здатні тимчасово відволікати від проблем або навпаки — знайомити нас із власними страхами. А ще кіно швидко опанувало техніку впливу на масову свідомість, за що йому приписують магічну силу. Проте його «магія» буває як світлою, так і темною. У біографії кінематографа траплялися різні періоди. Його експлуатували диктатори, упокорювали пропагандисти та приборкували релігійні фанатики, але найзапеклішими супротивниками кіно залишаються глядачі. Більшість із нас вперто обирає видовищні блокбастери та розважальні серіали замість артгаузу. Хоча саме авторські фільми рухають кіно вперед.

«Твоя книжка про кіно» є спробою виправити цю несправедливість. Вона допоможе тобі розкрити секрети найпопулярнішого «фокуса» людства та познайомить із найцікавішими майстрами. Але для початку — трохи теорії. Ця книжка побудована за принципом головного трюку кіноробів — монтажу. Це саме їхня знахідка. Коли кінороби побачили, як зіставлення двох різних кадрів змінює зміст зображення, то винайшли новий метод розповідати історії та зачарували людство назавжди. Ми скористаємося базовим правилом теорії монтажу — розміром кадру. По-перше, він дозволить тобі роздивитися об'єкт дослідження у різних планах або, професійною лексикою, у різних масштабах. А по-друге, ти зможеш монтувати ці розділи, як тобі заманеться.

Отже, книжка починається із «Загального плану». Такий кадр використовують у фільмах, щоби глядачі мали можливість побачити середовище, в якому існує персонаж. Ми ж поговоримо про те, в яких умовах розвивалося кіно та які технологічні, творчі та політичні чинники впливали на його еволюцію. У цей розділ також вмонтований український контекст. Більшість свого життя наше кіно перебувало в умовах нещадної радянської цензури, але, попри всі утиски, воно залишило нам чимало справжніх скарбів.

Наступний розділ, «Середній план», наблизить тебе до об'єкта дослідження. Ми детальніше розглянемо, як працює сучасна кіноіндустрія. Перед тим як потрапити у кінотеатри або на екрани наших гаджетів, фільм

проходить кілька етапів виробництва. Процес створення ілюзій теж має свою логіку, і, можливо, ти здивуєшся, наскільки мало в ньому магії.

На відміну від фокусника, режисер співпрацює з командою, розміри якої можуть набувати грандіозних масштабів. Кіно — це завжди колективна праця. У частині «Крупний план» ти познайомишся з основним складом спеціалістів. Зокрема, свої професії представлять сучасні українські кінороби.

Ця книжка — не лише для розваги, а й для активації у тобі режиму усвідомленого споживання фільмів. Аналіз і оцінка, як відомо, починаються з правильного називання речей, тому в передостанньому розділі зібрана основна професійна лексика з детальними поясненнями. Частина «Деталь», названа на честь найбільшого плану, пояснить тобі нюанси і відчинить двері в інший вимір кіно — критичний. До речі, всі поняття з цього розділу спеціально виділені у книжці маркером. Ти завжди можеш уточнити їхнє значення у процесі читання.

У «Записнику» ти знайдеш корисну інформацію про кінофестивалі та кінолокації, а також кілька порад про те, як колекціонувати фільми. І не забувай доповнювати «Свою книжку про кіно» власними знахідками.

Гарного перегляду і захопливого тобі монтажу!

ЗАГАЛЬНИЙ ПЛАН: ІСТОРІЯ КІНО

1.

2.

3.

4.

У це складно повірити, але кіно з'явилося випадково. І не завдяки режисерам та акторам, а завдяки експериментам науковців та інженерів. Спочатку вони винайшли фотоплівку, а потім — технологію запису рухомих картинок на неї. Це був кропіткий процес, сповнений невдач і перемог. Тому датою народження кіно вважають усе XIX століття.

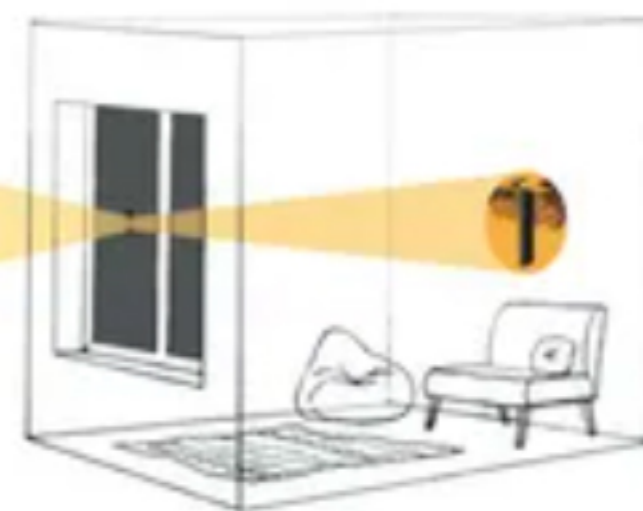
Епоха стрімкого індустріального розвитку та великих науково-технічних відкриттів подарувала людству електричний струм, залізницю, двигун, радіо, телефон і фотографію. Перші кінокамери, між іншим, використовували тільки заради розваги і швидкого прибутку. Ніхто ще не підозрював, що із цього старту виросте гігантська фабрика з виготовлення мрій і зірок.

У XX столітті кінопроцес ускладнювався і набирив обертів: технічні відкриття надихали інженерів на нові експерименти, а кіноробів — на творчі пошуки. Поява звуку, кольору, телебачення, цифрової камери та інтернету стали віхами для історії кіно, але з «парку атракціонів» фільми вивільнили митці. Вони вибороли незалежність у літератури та театру, винайшли теорію монтажу та створили власну унікальну систему знаків — кіномову. Та молодий سینематограф виявився абсолютно беззахисним перед темними силами нової епохи — диктатурою, пропагандою та дискримінацією.

Простіше кажучи, кіно є теж продуктом еволюції. У цій частині книги ми розглянемо основні її етапи та активні чинники. Якщо в біології на цей процес впливали одні природні механізми, то у випадку кіно це були інші пов'язані між собою рушії — техніка, комерція, мистецтво та політика.

КАМЕРА-ОБСКУРА

Кінематограф має декілька первісних форм, але найбільш відомою його прапрабабусею вважають камеру-обскуру. Вона стала прототипом фотоапарата, а згодом і кінокамери. Цим винаходом користувалися значно раніше, але перший точний його опис знайшли у XVI столітті в одній із неопублікованих праць Леонардо да Вінчі. З латини камера-обскура перекладається як «темна кімната». Щоби уявити, як вона працює, треба знайти кімнату з вікном навпроти світлої стіни, яку можна використовувати як екран. Потім повністю заклейти вікно темною стрічкою, але залишити всього один невеликий отвір, крізь який проникатиме сонячне світло. Якщо зачинити двері, можна побачити цікавий ефект — на стіну спроектується перевернуте зменшене зображення предметів зовні, як на малюнку нижче. Найчастіше камерою-обскурою користувалися художники. Зокрема, у фільмі «Дівчина з перловою сережкою» Пітера Веббера можна побачити, як це робив знаний нідерландський живописець Ян Вермер.

← Стенні Кубрика «Космічна одіссея 2001 рік»

XIX СТОЛІТТЯ

Кіно вважають продуктом XX століття, але насправді ми завдячуємо його появі дослідникам XIX століття. Вони відкрили важливі механізми, що пояснили, як наше око сприймає рухомі зображення, а також експериментували з різними хімічними розчинами, намагаючись зафіксувати швидкоплинні моменти. Про цей гостросюжетний етап можна зняти детективний серіал на кілька сезонів. Ми зупинимося на основних винаходах, що наблизили людство до народження кінематографу:

- поява фотографії
- відкриття ілюзії руху
- експеримент Едварда Мейбріджа
- кінетограф + кінетоскоп = кінематограф

ПОЯВА ФОТОГРАФІЇ

Джозеф Ньєлс у 1820-х роках зробив першу відому фотографію, використовуючи для цього принцип камери-обскури. На олов'яну пластинку, вкриту світлочутливою хімічною речовиною, просціювали зображення. На його найяскравіших фрагментах ця речовина твердішала, а там, де потрапляло менше світла, її можна було змити. Проте цей процес застигання речовини тривав кілька днів. А це, погодься, дуже довго.

Інший винахідник, Луї Дагер, зміг скоротити цей час всього до кількох хвилин, значно пришвидшивши спосіб виробництва фотографії. Його дагеротипи з'явилися 1839 року і стали першим комерційно доступним та масовим способом виробництва світлин. Цю дату вважають днем народження фотографії. Але цей старт був нещадним до виробників світлин. У процесі їхнього виготовлення використовували шкідливі й токсичні хімікати, допоки американський підприємець Джордж Істман не знайшов спосіб виводити зображення одразу на папір, а не на металеві та скляні пластини. Зрештою він заснував *Eastman Kodak*. Плівку цієї легендарної компанії досі використовують увесь світ.

ВІДКРИТТЯ ІЛЮЗІЇ РУХУ

Наступна загадка, яку відгадали науковці, стосувалася принципу ілюзії руху. Над розгадкою цього трюку працювало чимало вчених. Зокрема, одним із перших інерцією зору описав британський вчений Пітер Марк Роже. Це саме той принцип, завдяки якому ми не бачимо чорні перетини між кадрами плівки. Кадр — це нерухома картинка. Проте якщо перед нашими очима за одну секунду з однаковою швидкістю промигне 24 нерухомі кадри, наш мозок інтерпретує їх не як окремі зображення, а як одне суцільне. Щоби уявити себе дослідником, який вивчав ілюзію руху в доплівкову епоху, можеш самостійно виготовити **фліпбук**.

ЕКСПЕРИМЕНТ ЕДВАРДА МЕЙБРІДЖА

Як доводить історія, іноді авантюрні суперечки бувають корисними. Ліленд Стенфорд, засновник знаного Стенфордського університету, політик, підприємець і поціновувач кінних перегонів, 1872 року заклався, що під час швидкого галопу в коней підіймаються одночасно чотири копита. Він попросив фотографа Едварда Мейбріджа допомогти це довести. Мейбрідж погодився і встановив уздовж іподрому 12 камер, які працювали під час доторку ноги коня до розтяжки. Його набір із 12 кадрів став унікальним свідченням, в якому було задокументовано 12 різних фаз руху коня. На кількох із них було видно, що Стенфорд мав рацію. Ця фіксація запустила хвилю нових досліджень.